

Kulturni elementi u udžbenicima makedonskog jezika

Leboš Radoš, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:706552>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-06**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb
Odsjek za južnoslavenske jezike i književnosti
Diplomski studij južnoslavenskih jezika i književnosti
Jezično-prevoditeljski smjer

KULTURNI ELEMENTI U UDŽBENICIMA MAKEDONSKOG JEZIKA

Magistarski rad

15 ECTS

Studentica: Martina Leboš Radoš
Mentorica: dr. sc. Borjana Prošev-Oliver, viša lektorica
Komentorica: dr. sc. Virna Karlić, doc.

Zagreb, kolovoz 2022

Studentica: Martina Leboš Radoš

Mentorica: dr. sc. Borjana Prošev Oliver, viša lektorica

Komentorica: dr. sc. Virna Karlić, doc.

U Zagrebu, rujan 2022

Izjava o neplagiranju

Ja, Martina Leboš Radoš , kandidatkinja za magistru južne slavistike, izjavljujem da je ovaj magistarski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da niti jedan dio magistarskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno prepisan iz kojega necitiranog rada. Isto tako izjavljujem da nikoji dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Martina Leboš Radoš

POTPIS

KULTURNI ELEMENTI U UDŽBENICIMA MAKEDONSKOG JEZIKA

Sažetak

Ovaj diplomski rad bavi se analizom kulturnih elemenata u trima udžbenicima makedonskog jezika za strance: *Суница учебник по македонски јазик за странци – средно рамниште* (Aleksova 2012), *Добре дојдовте на македонски јазик* (Ajdinska Papazovska 1999) i *Почетен курс по македонски јазик* (Bicevska 1995). Cilj istraživanja jest utvrditi zastupljenost, obilježja i načine reprezentacije kulturnih elemenata u navedenim udžbenicima. Rad se sastoji od deset poglavlja organiziranih u teorijski i istraživački dio. Teorijski dio rada posvećen je definiranju temeljnih pojmova kulture i jezika, tumačenju odnosa jezika i kulture te uloga nastavnika i udžbenika u nastavi stranih jezika i jezičnim kompetencijama. U drugom dijelu rada provodi se kvalitativna i kvantitativna analiza kulturnih elemenata u navedenim udžbenicima s ciljem provjeravanja hipoteze prema kojoj se u udžbenicima makedonskog jezika obrađuju kulturni elementi, te su u njima zastupljeni elementi minimalističke i maksimalističke kulture (prema definiciji Galissona 1988). U završnim poglavljima slijede rasprava i prikaz zaključaka proizašlih iz istraživanja.

Ključne riječi: glotodidaktika, udžbenici jezika za strance, jezik i kultura, makedonski jezik

CULTURAL ELEMENTS IN MACEDONIAN LANGUAGE TEXTBOOKS

Summary

This master's thesis deals with cultural elements in three Macedonian language textbooks for foreigners: *Суница учебник по македонски јазик за странци – средно рамниште* (Aleksova 2012), *Добре дојдете на македонски јазик* (Ajdinska Papazovska 1999), and *Почетен курс по македонски јазик* (Bicevska 1995). The aim of the research is to determine the ways and means of representation of cultural elements in the textbooks. The paper consists of ten chapters organized into a theoretical and a research part. The theoretical part of the work is dedicated to defining the basic concepts of culture and language, interpreting the relationship between language and culture, determining language competences and the role of teachers and textbooks in foreign language teaching. In the second part of the paper, a qualitative and quantitative analysis of cultural elements in the mentioned textbooks is carried out. The analysis is carried out with the aim of verifying the hypothesis according to which Macedonian language textbooks deal with elements of minimalist and maximalist culture (as defined by Galisson 1988). The final chapters are followed by a discussion and a presentation of the conclusions based on the research.

Keywords: glottodidactics, language textbooks for foreigners, language and culture, Macedonian language

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Kultura i jezik	2
3. Učenje stranog jezika: kultura, stereotipi i stavovi o jeziku	5
4. Jezične kompetencije	7
4.1. Opće kompetencije prema ZEROJ-u	7
4.2. Komunikacijske jezične kompetencije prema ZEROJ-u	9
4.3. Interkulturalne kompetencije	10
5. Kultura u udžbenicima stranih jezika	12
6. Analiza udžbenika.....	15
6.1. Obrada kulturnih elemenata u udžbenicima	16
6.2. Zastupljenost kulturnih elemenata u udžbenicima.....	17
6.3. Elementi minimalističke i maksimalističke kulture.....	28
7. Osvrt na rezultate	30
8. Zaključak.....	32
9. Literatura.....	33
10. Prilog.....	36

1. Uvod

Rad se bavi analizom kulturnih elemenata u trima udžbenicima makedonskog jezika za strance: *Суница учебник по македонски јазик за странци – средно рамниште* (Aleksova 2012), *Добре дојдете на македонски јазик* (Ajđinska Papazovska 1999) i *Почетен курс по македонски јазик* (Bicevska 1995). Cilj istraživanja jest utvrditi zastupljenost, obilježja i načine reprezentacije raznih vrsta kulturnih elemenata u navedenim udžbenicima. Tema ovog istraživanja spada u područje glotodidaktike jer je najuže povezana s podučavanjem stranih jezika, a udžbenici u tom procesu igraju značajnu ulogu. Tijekom učenja stranog jezika učenici usvajaju različite vrste jezičnih kompetencija, koje se dijele na opće, komunikacijske i interkulture. Interkulturene kompetencije učenicima omogućavaju uspostavljanje odnosa između vlastite i strane kulture, stjecanje kulturne osjetljivosti, posredovanje između vlastite i strane kulture te sposobnost prevladavanja stereotipa (ZEROJ).

Rad se sastoji od deset poglavlja organiziranih u teorijski i istraživački dio. Teorijski dio rada posvećen je definiranju temeljnih pojmova poput kulture i jezika, tumačenju odnosa između jezika i kulture, određivanju vrsta jezičnih kompetencija te raspravi o ulogama nastavnika i udžbenika u nastavi stranih jezika. U drugom dijelu rada provodi se kvalitativna i kvantitativna analiza kulturnih elemenata u navedenim udžbenicima s ciljem provjeravanja naše polazne hipoteze, prema kojoj se u udžbenicima makedonskog jezika obrađuju elementi minimalističke i maksimalističke kulture. Prema Galissonu (1988) maksimalistička kultura obuhvaća književnost, umjetnost, spomenike te znakove kulture i znakove osobe koje pojedinci usvajaju u sklopu obrazovanja, dok je minimalistička kultura vezana uz svakodnevni život. Prvi dio analize odnosi se na opis i klasifikaciju obje vrste kulturnih elemenata detektiranih u udžbenicima prema različitim kriterijima. U završnim poglavljima slijedi rasprava i prikaz zaključaka proizašlih iz istraživanja.

Jezik i kultura neraskidivo su vezani. Zbog toga smo odlučili istražiti u kojoj je mjeri i na koji način makedonska kultura zastupljena u udžbenicima makedonskog jezika. Poznavanje kulturnih specifičnosti nužni su za uspješno sporazumijevanje, a udžbenici stranih jezika koji sadržavaju kulturne elemente mogu biti glavni posrednik između učenika jezika i strane kulture.

2. Kultura i jezik

Kultura je izrazito kompleksan pojam koji je teško definirati (Bugarski 2005: 13). Prema jednoj od enciklopedijskih definicija kultura je:

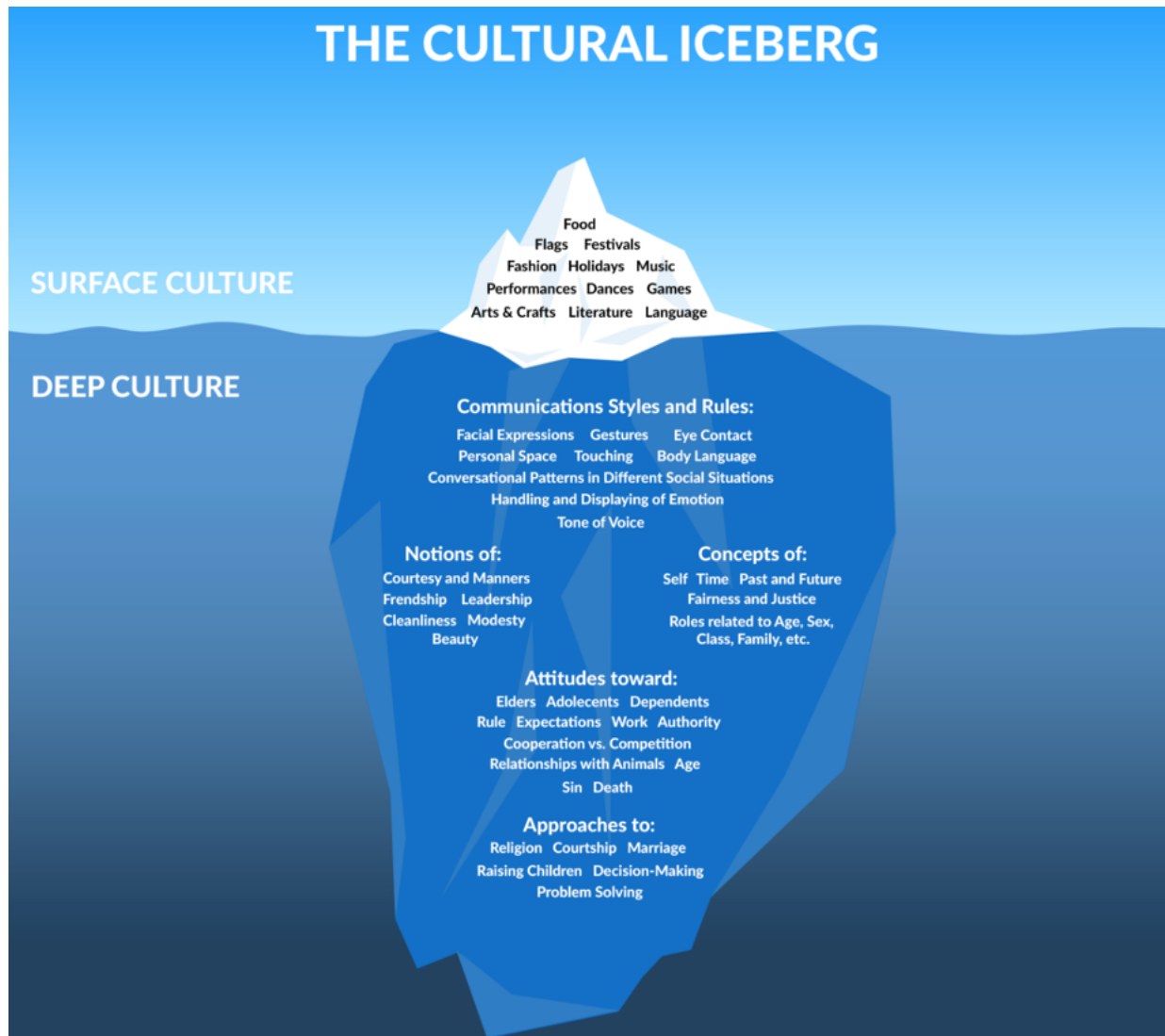
Ukupnost duhovnih tvorbi i materijalnih ostvarenja, vrijednosnih prosudbi i javnih normi, društva, ustanova, organizacije i oblika ponašanja ljudi u nekoj zajednici. Nezavisno od biol., psihol. i drugih poriva i dispozicija čovjeka, za k. je bitno da se ona usvaja učenjem te da se u komunikaciji unutar društva zajednice potvrđuje, prenosi i dalje razvija.¹

Prema Bugarskom (ibid. 13–16) svijet se dijeli na svijet prirode (sve ono što postoji prije čovjeka i ne ovisi o njemu) i svijet kulture (sve što je čovjek stvorio i sve što može zamisliti). Kultura se pritom dijeli na duhovnu i materijalnu, koje zajedno obuhvaća pojam civilizacije, a posjeduje tri glavna aspekta: antropološki (način života), civilizacijski (fizički i umni rad) i bihevioralni (obrasci ponašanja).

Kramsch (1998: 6–10) razlikuje tri dimenzije kulture: društvenu, povijesnu i imaginativnu. Društvena dimenzija kulture odnosi se na način razmišljanja, ponašanja i vrednovanja koji dijele članovi neke društvene zajednice. Kao posebne vrste zajednica Kramsch (ibid.) izdvaja govornu zajednicu (čine je članovi koji koriste isti jezični kôd) te diskursnu zajednicu (čine je korisnici jezika u svrhu zadovoljavanja vlastitih društvenih potreba). Druga dimenzija kulture jest povijesna ili dijakronijska. Prema Kramsch (ibid.) svakodnevna kultura proizlazi iz zajedničke tradicije i povijesti, a dijakronijski pogled na kulturu usmjeren je na način na koji društvena zajednica predstavlja sebe i druge na temelju određenih materijalnih znamenitosti nastalih kroz povijest (npr. spomenici, popularna kultura, tehnološka postignuća, umjetnička djela). Navedena materijalna kultura nastaje i čuva se putem određenih institucija poput škola, muzeja, vlade, knjižnica itd. Ove dvije dimenzije kulture često sačinjavaju sociokulturni kontekst jezičnog proučavanja. Treća dimenzija kulture prema Kramsch (ibid.) jest imaginativna. Autorica ističe kako se kultura ne sastoji samo od činjenica i artefakata, već i od imaginacije koja upravlja ljudskim odlukama i postupcima.

¹ <https://proleksis.lzmk.hr/33149/>

Kultura se, nadalje, može podijeliti na vidljivu i dubinsku. Edward T. Hall ju je u djelu *Beyond culture* (1976) usporedio s ledenjakom (usp. Slika 1).

Slika 1. Koncept kulture kao ledenjaka prema Hallu.

<https://bccie.bc.ca/wp-content/uploads/2020/09/cultural-iceberg.pdf>

Hall je predložio da je svega 10 % kulture vidljivo „iznad površine”, dok je 90% kulture skriveno „ispod površine”. Sa Slike 1 proizlazi da vidljivoj kulturi, između ostalog, pripadaju jezik i književnost, dok je veći dio kulture skriven ispod površine. Njega čine aspekti kulture koji nisu lako uočljivi kao oni površinski, a predstavljaju njihov temelj. Ovakav prikaz kulture omogućava

shvaćanje njezine kompleksnosti te dočarava zašto je ponekad teško razumjeti pripadnike strane kulture (usp. Gilert i sur. 2000).

Nešto drugačiju podjelu kulture nudi Galisson (1988: 325–326), koji je dijeli na minimalističku i maksimalističku. Maksimalistička kultura obuhvaća književnost, umjetnost, spomenike te znakove kulture i znakove osobe koje pojedinci usvajaju u sklopu obrazovanja (npr. imena poznatih pisaca, umjetnika, imena spomenika, zemljopisni pojmovi). Minimalistička kultura vezana je uz svakodnevni život, tj. dostupna je svima (npr. pjesme i filmovi). Ovu klasifikaciju koristit ćemo u sklopu analize kulturnih elemenata u udžbenicima makedonskog jezika za strance (v. Poglavlje 6.3).

Kultura i jezik međusobno se podrazumijevaju, što znači da bez jezika nema kulture i obrnuto (Bugarski 2005: 16–26). Jednim jezikom, ističe Bugarski (ibid.), mogu se koristiti pripadnici više kultura i obratno. Čovjek jezikom tumači i uobličava kulturu kao svoj svijet, pri čemu postoji stalna interakcija između jezika i kulture. Smatra se da je sva kultura stvorena zahvaljujući jeziku, kroz jezik i u jeziku. U nekim slučajevima nije lako razgraničiti jezike i kulture. Kao primjer Bugarski navodi engleski jezik, koji se govori u Velikoj Britaniji, SAD-u, Australiji i dr., a pritom svaka od tih zemalja ima svoju kulturu.

Ovakvo tumačenje međusobne uvjetovanosti jezika i kulture proizlazi iz filozofskih i jezikoslovnih promišljanja čije korijene nalazimo u antičkoj Grčkoj. Danas se odnosom jezika i kulture bave različite znanstvene discipline poput lingvistike (npr. sociolingvistika, antropološka lingvistika, etnolingvistika, lingvokulturologija), kulturne antropologije, sociologije jezika, kulturologije i drugih interdisciplinarnih znanstvenih područja (Bugarski 2005: 25). Navedene discipline zasnivaju se na „evropskoj misaonoj tradiciji koja se vezuje uz Herdera i fon Humbolta. [Njeno] težište je bilo na pretežno spekulativnom razmatranju veza između materinjeg jezika neke zajednice, njenog mentaliteta i pogleda na svet, koje će potom određenije obrise dobiti u SAD, u okviru Sapir-Vorfove hipoteze o jezičkoj relativnosti” (ibid. 26). Pitanje jezika i kulture jedna je od središnjih tema kojima se bavi i suvremena glotodidaktika.

3. Učenje stranog jezika: kultura, stereotipi i stavovi o jeziku

Osim što je „nositelj” jedne ili više kultura, jezik je jedan od najvažnijih identifikatora identiteta (Prošev-Oliver 2013: 239). Prema tome, jezik od djetinjstva posreduje u usvajanju kulturnih vrijednosti društva zajednice u kojoj živimo. Pritom, jezik ne koristimo samo za interakciju s drugim osobama već je nužan za oblikovanje vlastitih iskustava (ibid.). Zbog neraskidive povezanosti jezika i kulture nemoguće je zamisliti podučavanje stranog jezika bez podučavanja kulture (Vrhovac 1991: 35). Cuq (2003: 64) ističe kako djeca usvajanjem materinjeg jezika usvajaju i svoju kulturu. Isto vrijedi i za neizvorne govornike koji uče strani jezik, s time da učenici stranih jezika kulturne posebnosti usvajaju uspoređujući ih s vlastitom kulturom.

Prema Vrhovac (2019) kulturnu kompetenciju izvorni govornik usvaja spontano i nesvjesno tijekom cijelog života – za razliku od učenika stranih jezika i stranaca. Autorica nadalje tvrdi da se predodžbe o drugome stvaraju uz pomoć pogleda na vlastitu kulturu, ističući da je susret s drugim susret sa samim sobom. Takav zrcalni odnos autorica smatra osnovom poučavanja strane kulture:

U otkrivanju drugoga otkrivamo samoga sebe, obogaćujemo svijest o sebi. Polazimo od sebe, izgrađujemo svijest o sebi i o životu. Ta je svijest određena organizacijom svijeta i našeg okružja, a nosi i pečat institucionalnoga i obiteljskoga odgoja. (Vrhovac 2019: 305)

Prema Vrhovac (2019: 304–305) učenik započinje učenje stranog jezika s donekle oblikovanim kulturnim predodžbama o ciljnom jeziku, a te predodžbe mogu proizlaziti iz različitih izvora (npr. iz materinskog jezika, pod utjecajem obitelji i prijatelja te medija i interneta). Autorica pritom upozorava na činjenicu da u trenutku „sukobljavanja dvije kulturne kompetencije može doći do pogrešne i netočne predodžbe to jest stereotipa”:

Naime, govornik stranoga jezika često izvodi zaključke pretjeranim uopćavanjem, uporabom pojedinačnoga za opće. Tako se stvaraju štetni stereotipi koji se, međutim, mogu korisno upotrijebiti kao polazište za daljnja otkrivanja kulturnih znakova. (ibid.)

Kada učenik uči strani jezik, susreće se s raznim stereotipima, predrasudama i klišejima o pripadajućoj kulturi (Dubravec Labaš 2019: 40). Prema *Hrvatskom jezičnom portalu* stereotip se definira kao „konvencionalno, formulirano, obično vrlo pojednostavljeno mišljenje, koncepciju ili

vjerovanje”, uz napomenu da su „stereotipi o čitavim nacijama netočni i opasni”.² Dubravec Labaš (2019: 47-48) ukazuje na to da stereotipi ne moraju nužno biti negativna pojava, jer mogu pomoći pri interpretaciji stvarnosti iz perspektive vlastite kulture. Promatrani iz perspektive kulturne psihologije, stereotipi su proizvodi društvenog i kulturnog konteksta budući da pojedinac tumači stvarnost putem obrazaca kulture i ideologije kojoj pripada, a stereotipi su ukorijenjeni u povijest i jezik neke zajednice. Iz tog razloga autorica (ibid.) ističe da se stereotipi mogu upotrijebiti u interkulturnoj komunikaciji uz njihovo odgovarajuće razumijevanje. Vrhovac (2019: 306–307) dijeli stereotipe na one koje stvaramo o vlastitoj društvenoj zajednici (autostereotipi) i na one koji se odnose na druge društvene zajednice (heterostereotipi). Pojedinci stereotipe usvajaju od društva, roditelja, nastavnika i dr. Autorica nadalje ističe da se nastavnici jezika u nastavi mogu služiti stereotipima jer putem njih učenici mogu usvojiti vrijedne informacije o kulturi s kojom se upoznaju (ibid.). Uz pojam stereotipa o jeziku usko je povezan pojam stavova o jeziku:

Pojam stavova prema jeziku [...] su deo šireg kompleksa verovanja i ukorenjenih vrednosnih sudova koji ima obeležja svojevrsnog lingvističkog folklora ili narodne lingvistike, a mogu se otkriti u svim vrstama društava. Neka od ovih anonimnih i subjektivnih laičkih uverenja, koja se prenose s kolena na koleno, odgovaraju objektivnim i nauci poznatim činjenicama, neka im se protive, a neka se pak tiču estetskih, religijskih i drugih predstava koje ne podležu racionalnoj argumentaciji. (Bugarski 2003: 96)

Stavovi o jezicima mogu izravno utjecati na motivaciju učenika za učenje stranog jezika:

Rašireno je verovanje da se npr. italijanski lako uči, dok je najteži jezik u Evropi mađarski, a na svetu kineski. Međutim, mi smo već videli da se svi jezici kao maternji usvajaju s podjednakom lakoćom; a ako je reč o učenju stranih jezika, onda su oni lakši ili teži s obzirom na stepen odstupanja od strukture učenikovog maternjeg jezika, odnosno već naučenih drugih jezika. Upravo zato je većini Evropljana mađarski teži od italijanskog. Ispravno pitanje glasi kome je koji jezik lak ili težak; dakle, i to je relativna stvar. U ovome značajnu ulogu može da igra i motivacija. Ako onaj koji uči ima pozitivan emocionalni odnos prema narodima i kulturama datih jezika, on će ih lakše i savladavati, dok odbojnost u ovom smislu donosi i slabiji uspeh u učenju. (Bugarski 2003: 97)

² <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

4. Jezične kompetencije

Prilikom usvajanja stranog jezika učenik stječe različite vrste jezičnih kompetencija. Novak Milić (2006) o tome tvrdi sljedeće:

Da bismo [...] govornika J2 [stranog jezika] smatrali kompetentnim, on mora ovladati ne samo lingvističkim znanjima (izgovorom, gramatikom i rječnikom), nego i paralingvističkim (rabiti odgovarajuću boju glasa, ton i brzinu te ekspresivne načine izražavanja), ekstralingvističkim (usvojiti odgovarajuće neverbalne sastavnice jezika, kao što su geste, pokreti, načini dodirivanja i sl.) te sociolingvističkim znanjem, koje podrazumijeva promjene u ponašanju ovisno o kontekstu u kojemu se odvija govorni čin na takav način da ono bude prihvatljivo domaćinima, govornicima J2. (Novak Milić 2006: 269)

U ovom poglavlju predstaviti ćemo sastavnice komunikacijske kompetencije prema *Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike* (u nastavku teksta ZEROJ). ZEROJ (2005: 1–14) u cijeloj Europi predstavlja temelj za izradu nastavnih planova za jezike, programskih smjernica, ispita, udžbenika i sl. ZEROJ određuje koja znanja učenici stranog jezika moraju usvojiti da bi ovladali stranim jezikom. ZEROJ propisuje stupnjeve usvajanja jezičnih kompetencija, pomoću kojih se prati napredak učenika. Prema ZEROJ-u kompetencije se dijele na opće kompetencije i komunikacijske jezične kompetencije. Opće kompetencije nisu samo jezične već se koriste za razne aktivnosti. One obuhvaćaju znanja, vještine i umijeća, egzistencijalnu kompetenciju i sposobnost učenja. Komunikacijske jezične kompetencije omogućuju osobi da koristi specifična jezična sredstva, a sastoje se od lingvističke, sociolingvističke i pragmatične kompetencije (usp. ZEROJ 2005: 1–14).

4.1. Opće kompetencije prema ZEROJ-u

U skladu s Byramovim modelom interkulturene komunikacijske kompetencije (usp. Andraka, 2019: 294–295), ZEROJ (2005: 11) među općim kompetencijama podrazumijeva znanje (*savoir*), vještine i umijeća (*savoir-faire*), egzistencijalnu kompetenciju (*savoir-être*) i sposobnost učenja (*savoir apprendre*). Znanje je prema ZEROJ-u rezultat iskustva i formalnog obrazovanja (npr. empirijska znanja su znanja iz svakodnevnog života, a bitna su za upravljanje jezičnih aktivnosti stranog jezika jer su različita). Vještine i umijeća, s druge strane, treba uvježbati kako bi se mogla

primijeniti. Nadalje, egzistencijalna kompetencija (*savoir-être*) je skup crta ličnosti te stajališta koje tvore osobne karakteristike (npr. slika koju osoba ima o sebi ili njezino doživljavanje drugih osoba). Ova kompetencija vezana je uz kulturu (ibid. 11–12). Sposobnost učenja (*savoir apprendre*) pokreće egzistencijalnu kompetenciju, vještine i deklarativno znanje te se oslanja na druge vrste kompetencija. U sklopu svih navedenih kompetencija zastupljeni su elementi kulture (ibid. 12).

Elementi kulture, tj. interkulturene kompetencije koju učenik može steći prema ZEROJ-u pripadaju domeni deklarativnog znanja (*savoir*), a uključuju:

1. Poznavanje svijeta: „Mjesta, institucije i organizacije, osobe, stvari, događaje, procese i postupke na različitim područjima. Od posebne je važnosti da učenik nekog stranog jezika stekne određeno faktografsko znanje, npr. o bitnim zemljopisnim, demografskim, gospodarstvenim i političkim obilježjima zemlje ili zemalja u kojima se taj jezik govori.” (ibid. 105)
2. Sociokulturno znanje: „Sastoji se od znanja o svakodnevnom životu (hrana i piće, praznici, radno vrijeme i navike, aktivnosti u slobodno vrijeme), uvjeta života (životni standard, socijalno osiguranje, stambeni uvjeti), međuljudskim odnosima (odnos između spolova, struktura obitelji, odnos na radnom mjestu, odnos s društvom, klasna struktura, odnos sa skupinama neke zajednice), vrijednostima, uvjerenjima i stavovima (profesionalne kategorije, bogatstvo, sigurnost, institucija, tradicija i društvene promjene, povijest, manjine, nacionalna pripadnost, politika, umjetnost, religija, humor, strane zemlje, regionalne kulture...), govor tijela (prepoznati geste) društvene konvencije (točnost, način oblačenja, način opraštanja na odlasku, pokloni, tabu...), ritualnih ponašanja (vjenčanje, rođenje, smrt, proslave, svečanosti, vjerski običaji...)” (ibid. 105–106)
3. Interkulturalna svijest: „(...) govori o poznavanju, svijesti i razumijevanju odnosa (sličnosti i razlika) 'svijeta podrijetla' i 'svijeta ciljne zajednice'. Interkulturalna svijest nam govori o svijesti o društvenim i regionalnim razlikama oba svijeta. Ta svijest je obogaćena sa sviješću o postojanju drugih kultura osim naše kulture. Također, interkulturalna svijest uključuje i svijest o tome kako jedna zajednica može doživjeti drugu zajednicu a to često bude putem nacionalnih stereotipa.” (ibid. 107)

Interkulturalne kompetencije u sklopu domene vještina i umijeća (*savoir-faire*) prema ZEROJ-u su sljedeće:

1. Sposobnost uspostavljanja odnosa između vlastite i strane kulture
2. Kulturna osjetljivost, to jest sposobnost identificiranja i korištenja raznih strategija kako bismo uspostavili kontakt s osobom koja je druge kulture
3. Sposobnost da budemo posrednik između vlastite i strane kulture i kako bismo time riješili moguće kulturne nesuglasice
4. Sposobnost prevladavanja stereotipa (ibid. 108)

U sklopu domene egzistencijalnih kompetencija (*savoir-être*) na komunikacijsku aktivnost utječu osobni faktori učenika:

1. Stajalište (zainteresiranost i otvorenost prema novim iskustvima, idejama, kulturama, društvima, spremnost na revitalizaciju vlastitih pogleda i vlastitog sustava kulturne vrijednosti, spremnost i sposobnost distanciranja od konvencionalnog odnosa prema kulturnoj različitosti)
2. Motivacija (želja i potreba za komunikacijom)
3. Vrijednosti (etičke i moralne)
4. Vjerovanja (vjerska, filozofska i ideološka)
5. Kognitivne stilove (analistički, sintetički)
6. Crte ličnosti (optimist, pesimist, spontan, suzdržan, pedantan, nemaran, poduzetan itd.) (ibid. 108–109)

Sposobnost učenja (*savoir-apprendre*) podrazumijeva učenikovu sposobnost i želju da nauči novi jezik i njegovu kulturu, svijest o jeziku i njegovim različitostima, prilagodljivost novom iskustvu, sposobnost pronalaska, razumijevanja i prijenosa informacija (ibid. 110).

4.2. Komunikacijske jezične kompetencije prema ZEROJ-u

Prema ZEROJ-u komunikacijske jezične kompetencije čine jezična, sociolingvistička i pragmatička kompetencija.

1. Jezična kompetencija sastoji se od leksičke, gramatičke, semantičke, fonološke, ortografske i ortoepske kompetencije.

2. Sociolingvistička kompetencija odnosi se na socijalnu dimenziju jezika, koju čine pravila pristojnog ponašanja, razlike u registru, jezični elementi koji označavaju društvene odnose, dijalekti, naglasci, izrazi narodne mudrosti.
3. Pragmatična kompetencija odnosi se na učenikovo poznavanje načela prema kojima su poruke organizirane, strukturirane i prilagođene kontekstu (sposobnost nizanja rečenica u smislenu cjelinu), korištene za obavljanje komunikacijskih funkcija (korištenje govorenog diskursa i pisanih tekstova za posebne ciljeve) i nizane su u skladu s interakcijskim i transakcijskim shemama (kompetencija planiranja). (ibid. 111–134)

4.3. Interkulturene kompetencije

Učenici razvojem međukulturene kompetencije postaju kritični promatrači kulturnih ponašanja, stavova i vjerovanja. Da bi to mogli postati, prvo moraju istražiti i razumjeti vlastitu kulturu (Andraka, 2019: 294–295).

Mikolič (2011) ističe kako postoje različite razine interkulturene kompetencije – kao što je to vidljivo u ZEROJ-u. One su, shodno autorici, posljedica različitog intenziteta usvajanja kulturne stvarnosti nekog jezika kod svakog pojedinca. Autorica razlikuje tri različita pristupa u procesu usvajanja interkulturnih kompetencija: učenje civilizacije, interkulturni odgoj i interkulturna pragmatika. Pod učenjem civilizacije autorica podrazumijeva poznavanje kulturnih tradicija, običaja ili navika neke zajednice (npr. učenje povijesti, književnosti i drugih umjetnosti ciljne kulture). Drugi pristup, interkulturni odgoj, podrazumijeva kritičko promišljanje ishodišne i ciljne kulture. Mikolič ističe kako je za razvoj interkulturene kompetencije nužno stalno uspoređivanje i interakcija između kultura. Pristup interkulturene pragmatike predstavlja najdublju interkulturnu osviještenost, koja podrazumijeva poznavanje razlika među jezičnim sredstvima ishodišnog i stranog jezika (koje su posljedica kulturnih razlika) (ibid. 123–129).

Janković, Tomović i Gledić (2017: 34–36) navode kako je interkulturna kompetencija bitna za komunikaciju među pripadnicima različitih kultura, jer sudionici komunikacije trebaju biti svjesni drugih kultura i njihovih različitosti. Prema Đuričić i Georgijev (2013: 65–76) za međukulturenu kompetenciju potrebno je poznavanje jezika kao sistema i kulturnih obrazaca. Prema ovim autorima međukulturena kompetencija podrazumijeva prihvaćanje kulturnih sličnosti

i različitosti, a predstavlja sposobnost uspostavljanja uspješne komunikacije i interakcije s pripadnicima druge kulture. Da bi to bilo moguće, potrebno je da pojedinac prihvati međukulturne stavove, ponašanja, vrijednosti i znanja (ibid.).

Novak Milić (2006: 271–273) navodi kako su jezik i kultura usko povezani te da svaki udžbenik stranog jezika nastoji zadovoljiti tu potrebu. No tu nailazimo na problem da pronalazimo nestvarne primjere to jest imamo primjere nastavnih jedinica koje su pretjerane ili nestvarne i kultura ne prikazuje pravu stvarnost a prikaz takve kulture više može štetiti nego biti koristan učenicima. Novak Milić tvrdi sljedeće:

Nastava stranih jezika, tj. formalno učenje J2, najčešće nije dostatna za razvijanje visoke MKK niti nužno utječe na stvaranje pozitivnih stavova prema govornicima i kulturi J2. Međutim, u nastavi se stranih jezika može i treba ostvariti barem minimalna razina MKK – postizanje tolerancije i razumijevanja kulture domaćina, a poželjno je postići i uvažavanje i priznavanje vrijednosti K2. Posljedice nepoznavanja K2 mogu uzrokovati neugodnosti, nesporazume, pa čak i potencijalno opasne situacije za govornike J2. Tako se Australac u Hrvatskoj može neugodno iznenaditi kad otkrije da za svoj rođendan večeru ili piće plaća on svojim gostima, a ne njegovi gosti njemu. (Novak Milić 2006: 271)

Na temelju navedenog primjera vidimo koliko je važno što se smatra prihvatljivim u određenoj kulturi. Osim toga autorica ističe kako je bitno i kakav se stil jezika očekuje u određenim situacijama – primjerice hoće li se u komunikaciji koristiti neformalno i familijarno obraćanje na *ti* ili formalno obraćanje na *vi*. (ibid. 271–272)

Novak Milić (2006: 271–273) smatra da je za razvoj međukulturne kompetencije bitno da su učenici svjesni vlastite kulture i da je mogu promatrati s odmakom, te ističe da bi usporedbe među kulturama trebale biti sastavni dio nastave stranog jezika. U tom kontekstu autorica predstavlja četiri stupnja stjecanja međukulturne svijesti:

Na prvome stupnju kod učenika se javlja neprihvatanje K2 i/ili u razmišljanjima o K2 prevladavaju stereotipi. Drugi stupanj karakterizira sukob kultura i potreba za obranom vlastite kulture. To znači da dolazi do spoznaje o različitosti dviju kultura pri čemu se K2 vidi kao čudna, neobična, katkada i loša. Na trećem se stupnju počinju umanjivati razlike među kulturama i K2 više nije pogrešna i čudna, već samo drugačija. Prihvatanje K2 i njezino

uvažavanje značajka su četvrtoga stupnja međukulturalne svijesti. Uvažavajući te činjenice, nastavu J2 treba prilagoditi učenicima, njihovim jezičnim i međukulturalnim sposobnostima. (Novak Milić 2006: 271–273)

5. Kultura u udžbenicima stranih jezika

Prema Andraki (2019) uloga nastavnika u nastavi jezika pružanje je pomoći učenicima u razvijanju sposobnosti interakcije s drugima te prihvaćanju drugih i drugačijih perspektiva i percepcija svijeta. Pri razvijanju navedenih sposobnosti nastavnik ne treba mijenjati vrijednosti svojih učenika, već ih treba upoznati s drugim vrijednostima te biti posrednik među kulturama – bez nametanja vlastitih vrijednosnih sudova (usp. Andraka 2019: 295).

Đuričić i Georgijev (2013: 70) izdvajaju udžbenike kao jedan od glavnih didaktičkih materijala koji se koriste u nastavi (pa tako i u nastavi stranih jezika), koji može poslužiti kao dobar temelj ili inspiracija za pripremu nastave te obradu neke teme na satu stranog jezika. Skopinskaja (2003: 42–43) udžbenike stranih jezika dijeli na međunarodne/globalne i lokalne. Shodno autorici međunarodni se udžbenici proizvode za međunarodno, globalno tržište i oni su fokusirani isključivo na kulturu naroda čiji se jezik uči kao strani. Primjer takvog udžbenika jest *Суница учебник по македонски јазик за странци – средно рамниште*, udžbenik iz makedonskog jezika za strance. Lokalni udžbenici su udžbenici čiji autori nisu izvorni govornici ciljnog jezika ili su napisani u suradnji s neizvornim govornicima, a izrađuju se u skladu s planom i programom ministarstava obrazovanja (ibid.). Takvi udžbenici znaju uključivati usporedbu dviju kultura. Skopinskaja (ibid.) međunarodne udžbenike naziva jednodimenzionalnima, jer su u njima zastupljeni isključivo materijali o kulturi vezanoj uz jezik koji se podučava. Lokalne udžbenike naziva dvodimenzionalnima jer kod učenika potiču međukulturalno razmišljanje i razumijevanje (npr. usporedba makedonske i hrvatske kulture).

Dubavec Labaš (2019: 234-235) udžbenike stranih jezika određuje kao kulturne proizvode na čije stvaranje utječu razni čimbenici, a koji uz nastavnika imaju jedinstvenu i nezamjenjivu ulogu posrednika između kulture stranog i materinjeg jezika. Kada je riječ o ulozi nastavnika u procesu usvajanja znanja o ciljnoj kulturi, autorica ističe da je poželjno da je nastavnik/ca predstavi učenicima iz različitih perspektiva. Dubavec Labaš (2019: 245) određuje udžbenike stranog jezika

kao „imago tipičan tekst” čije su glavne funkcije upoznavanje učenika s kulturnim različitostima, razvoj tolerancije, smanjivanje predrasuda i omogućavanje lakšeg kretanja među kulturnim znakovima.

Prema Perišić Arsić (2015: 370–371) u procesu učenja stranog jezika važan je odabir udžbenika zbog izbora elemenata kulture koje će nastavnik predstaviti učenicima s ciljem razvijanja međukulturne kompetencije. Ovdje je nastavnik model govornika stranog jezika on učenicima predstavlja osobu koja barata tim stranim jezikom. Kultura u udžbenicima stranih jezika predstavljena je preko kulturne baštine naroda čiji se jezik podučava. To je, prema mišljenju autorice, prije svega elitna kultura, koja obuhvaća dostignuća iz različitih polja kao što su na primjer književnost, umjetnost, znanost, izumi i slično. O običajima se govori s antropološkog stajališta – to su primjerice navike iz svakodnevnog života, proslave državnih i vjerskih praznika i slično. U udžbenicima je kultura prezentirana intencionalno, što znači da su u njih uključeni kulturni elementi posredstvom kojih se žele prezentirati ciljni jezik i kultura (ibid.).

Prema Andraki (2019: 296) udžbenik je osnovno nastavno sredstvo – kako za učenike tako i za nastavnike stranog jezika. Autorica pritom ističe da udžbenici stranog jezika ne bi trebali biti orijentirani isključivo na razvijanje jezičnih vještina, već je važna i njihova uloga prenositelja kulture, koji može potaknuti učenike na diskusiju, razmjenu informacija ili kulturnu raspravu (ibid.). Nadalje, Andraka o ulozi kulturnih elemenata u udžbenicima tvrdi sljedeće:

Povezivanjem jezičnih struktura koje učenici trebaju usvojiti s kulturnim vidom jezika učenicima pomazemo da jezik koji uče povežu sa stvarnim ljudima i mjestima, da dobiju uvid i o stranoj zemlji, o stavovima ljudi i o komunikacijskim situacijama koje su im prije bile nepoznate. Tako kultura postaje sredstvo koje učenicima pomaže razviti potrebu za uporabom ciljnog jezika, učenje jezika čini smislenijim i često postaje razlogom učenja stranog jezika. (Andraka, 2019: 296).

Autorica (ibid. 296–297) smatra da kvalitetni udžbenici stranih jezika zadovoljavaju zahtjeve kao što su točne i valjane informacije, realističan i kontekstualiziran prikaz kulture lišen ideoloških tendencija, oprimjereni prikazi kulturno uvjetovanog ponašanja, izbjegavanje stereotipa ili njihov nepristran prikaz, usmjerenost na razvoj učenikovih vještina prepoznavanja kulturnih konotacija riječi i fraza. Kao primjere neutralnih i pozitivnih tema kroz koje se obrađuju kulturni

sadržaji autorica navodi kulturne znamenitosti, hobije, sport, kulturne običaje i sl., te ističe kako autori u udžbenike često uključuju sadržaje poput povijesnih dokumenata, književnih tekstova i ilustracija, koje bi trebalo redovno osuvremenjivati kako bi bili u korak s vremenom (ibid.).

Andraka (ibid.) navodi kako prilikom odabira udžbenika treba voditi računa o sljedećim pitanjima: (1) obuhvaća li udžbenik teme i situacije iz različitih društveno-kulturnih sredina; (2) jesu li uravnotežena zastupljenost makrosadržaja (društvenih, političkih, geografskih, povijesnih i umjetničkih sadržaja) i mikrosadržaja iz svakodnevnog života; (3) je li uravnotežena zastupljenost prikaza pozitivnih i negativnih aspekata kulture; (4) jesu li kulturni sadržaji prikazani realistično ili pak sadrže kulturne stereotipe, predrasude i iskrivljene prikaze kultura; (5) jesu li sadržaji suvremeni i točni te prikazuju li podatke u okviru vremenskog i društvenog konteksta u kojemu su nastali.

6. Analiza udžbenika

Istraživanje provedeno u ovom radu uključuje kvantitativnu i kvalitativnu analizu kulturnih elemenata u udžbenicima makedonskog jezika za strance. Istraživanjem smo nastojali provjeriti hipotezu prema kojoj se u udžbenicima makedonskog jezika obrađuju kulturni elementi koji pripadaju sferi minimalističke i maksimalističke kulture (prema definiciji Galissona 1988).

Analiza se provodi nad tri udžbenika makedonskog jezika za strance: (1) *Суница учебник по македонски јазик за странци – средно рамниште* (Aleksova 2012), (2) *Добре дојдовте на македонски јазик* (Ajdinska Papazovska 1999) i (3) *Почетен курс по македонски јазик* (Bicevska 1995).

Udžbenik *Суница* predviđen je za studente makedonskog kao stranog jezika, a prema ZEROJ-u je namijenjen za stjecanje jezičnog znanja na razinama B1 i B2. Udžbenik se sastoji od osam lekcija u kojima se podučava čitanje, slušanje, pisanje i govor na makedonskom jeziku. Lekcije su podijeljene na gradivo posvećeno stjecanju komunikacijskih i gramatičkih kompetencija. Udžbenik ima 161 stranicu, a lekcije se sastoje od sljedećih elemenata: polazni tekst, pitanja i odgovori vezani uz polazni tekst, nove riječi i prikaz njihove upotrebe, sadržaji za slušanje i čitanje s razumijevanjem, sadržaji za vježbanje pisane produkcije (tekstovi i vježbe). Osim toga, u lekcijama su predstavljene makedonske izreke ili makedonske pjesme za slušanje i analizu. Uz tekstove su priložene slike vezane za temu lekcije te prilozi o nekoj kulturnoj zanimljivosti. Na kraju svake lekcije zastupljen je dio posvećen gramatici (teorijski prikaz neke gramatičke pojavnosti i gramatičke vježbe).

Udžbenik *Добре дојдовте* namijenjen je početnicima, a prema ZEROJ-u je namijenjen za stjecanje jezičnog znanja na razinama A1 i A2. Sastoji se od devet lekcija u kojima se poučava čitanje, slušanje, pisanje i govor na makedonskom jeziku. Nakon svake tri lekcije slijedi ponavljanje gradiva i predstavljanje novih informacija vezanih za Makedoniju. Lekcije uključuju gradivo posvećeno stjecanju jezičnih i komunikacijskih kompetencija. Osim toga, uključuju i vježbe slušanja, a na kraju svake lekcije nalazi se kratak tekst posvećen upoznavanju Makedonije i makedonske kulture. Udžbenik se sastoji od 190 stranica – od toga je 112 stranica udžbenik, dok ostatak čine pregled gramatike i rječnik koji obuhvaća riječi korištene u udžbeniku. U ovom udžbeniku svaka se lekcija sastoji od šest cjelina: dijalog, zadaci slušanja ili čitanje s

razumijevanjem te vježbe jezične produkcije. Svaka lekcija uključuje cjelinu posvećenu predstavljanju Makedonije pod naslovom *Запознајте ја Македонија (Upoznajte Makedoniju)*. U njoj su zastupljeni tekstovi o Makedoniji, makedonskim običajima, mjestima ili znamenitostima.

Udžbenik *Почетен курс* također je početnica. Sastoji se od 15 lekcija, a svaka lekcija uključuje gradivo iz gramatike, vježbe i tekstove na makedonskom jeziku. Uz to, nakon spomenutih 15 lekcija, udžbenik uključuje dodatne sadržaje koji se odnose na makedonsku povijest, književnost, geografiju i jezik. Udžbenik ima 209 stranica. Svaka lekcija započinje tablicom s teorijskim gradivom iz gramatike, nakon čega slijedi niz zadataka iz toga gradiva. Nakon gramatičkih zadataka slijedi tekst na makedonskom jeziku te zadatak pisanja vlastita teksta (dijaloga ili sastavka).

6.1. Obrada kulturnih elemenata u udžbenicima

U udžbeniku *Сунуца* kulturni elementi zastupljeni su u svim cjelinama. Udžbenik je predstavljen iz perspektive stranca po imenu Erik i njegovih prijatelja koje je upoznao u Makedoniji. Isti likovi se kroz udžbenik pojavljuju u različitim životnim situacijama te korisnik udžbenika „uz njih” usvaja kulturne kompetencije o Makedoniji. Kulturni elementi u udžbeniku su zastupljeni u tekstovima, zadacima, dijalozima i slikama. Na primjer, u prvoj lekciji zastupljen je tekst u kojem su predstavljene četiri poznate ličnosti: Blaže Koneski, Toše Proeski, Majka Tereza i Goran Pandev. Nakon tog teksta i popratnih zadataka slijedi tekst s općim informacijama o Makedoniji, koji je popraćen slikama makedonske zastave, slikovnim prikazom položaja Makedonije u Europi te kartom Republike Makedonije.

U udžbeniku *Добре дојдовме* kulturni elementi javljaju se u dijalozima i popratnim zadacima, a na kraju svake lekcije zastupljena je cjelina posvećena upoznavanju Makedonije. U sklopu te cjeline obrađuju se razni kulturni sadržaji, a tekstovi su popraćeni slikama. Na primjer, prva lekcija ovoga udžbenika započinje dijalozima posvećenim usvajanju pozdrava, predstavljanja, naziva zemalja i nacionalnosti, a nakon njih slijedi kraći tekst o Makedoniji i makedonskom jeziku.

U udžbeniku *Почетен курс* kulturni elementi zastupljeni su u sklopu gramatičkih zadataka i/ili tekstova. U ovom udžbeniku kulturni elementi u najvećoj su mjeri zastupljeni u priložima koji slijede nakon lekcija – posebice u priložima o povijesti makedonskog jezika te odlomcima iz knjiga makedonskih autora.

6.2. Zastupljenost kulturnih elemenata u udžbenicima

U ovom odlomku provodi se analiza zastupljenosti kulturnih elemenata u analiziranim udžbenicima. Detektirani kulturni elementi klasificirani su u 14 domena prema tablici Van der Sanden Pive (2001) *La liste des sujets pour l'inventaire des aspects culturels dans les manuels* (hr. *Popis tema za kulturno gledište u udžbenicima*):

(1) Geografija – karte, topografija, krajolik, pokrajine, regije, reljef, grad i predgrađe, sela, demografija, godišnja doba (temperatura, klima i sl.);

(2) Obroci – vrijeme i sat obroka, piće i hrana, priprema pića, priprema obroka, regionalni i nacionalni specijaliteti, izlazak u restoran/kafić, izlazak s prijateljima, posebne prigode, obiteljski ručak;

(3) Dom – uređenje kuće/stana, vrt, balkon, terasa, veličina kuće/stana, prostorije u kući/stanu, lokacija, vlasništvo (unajmljivanje, vlastito);

(4) Prijevoz – načini kretanja, carina, automobilski promet, prometna pravila, registracija, *old timeri*, gradski prijevoz i dr.;

(5) Trgovine – tržnice, trgovine, supermarketi, velike trgovine, radno vrijeme trgovina, način plaćanja, mjerne jedinice, cijena, reklame, oglasi, brošure i dr.;

(6) Svakodnevni život – uvjeti rada, sindikati, poslodavci, osiguranje, obitelj, sport, pošta, banka, slobodno vrijeme, mirovina, nezaposlenost, praksa, usluga, skrb, aktivnosti i dr.;

(7) Turizam – hostel, kampiranje, kamp kućice, hoteli, sklonište, pansion, spomenici, turistička mjesta i znamenitosti (parkovi, trgovi, mjesta), prirodne znamenitosti, putničke agencije, vodiči, turističke brošure, rukotvorine i dr.;

(8) Aktualnosti – nacionalni događaji međunarodnog značaja, upečatljivi događaji u društvu, manifestacije, slavlja i dr.;

(9) Poučavanje – vrsta škola, edukacijski sistem, kurikulum, predmeti, načini ocjenjivanja, ocjene, školski praznici, diplome, organizacije učenika/studenata, disciplina, odnos učitelj učenik, odnosi između učenika i dr.;

(10) Vlast i politika – političke stranke, izbori, Europa i država, svijet i država, vojska, sud, policija i dr.;

(11) Umjetnost i mediji – plastična umjetnost (djela, slavna imena), glazba (djela, slavna imena), pjesme (djela, slavna imena), književnost i strip (djela, slavna imena), kino i kazalište (djela, slavna imena), radio, televizija, novine, ostalo (cirkus, folklor, slavlja), muzeji i dr.;

(12) Povijest – važni periodi, događaji i datumi, velikani, povijest nekog grada, povijest neke zemlje i dr.;

(13) Jezik – zemlje gdje govorimo jezik i varijante između tih zemalja, dijalekti i drugi jezici, povijest jezika i dr.;

(14) Mentalitet i predrasude – ponašanje, geste, regionalne razlike, stereotipi i sl.

Navedena klasifikacija korištena je za analizu kulturnih elemenata u udžbenicima makedonskog jezika. Prvo smo popisali sve kulturne elemente koje smo pronašli u udžbeniku te ih razvrstali u odgovarajuće kategorije i potkategorije. Za svaku kategoriju izradili smo tablicu u kojoj su popisani utvrđeni kulturni elementi iz svakoga udžbenika zasebno. Nakon svake tablice slijedi njena interpretacija.

Tablica 1. Geografija

Geografija	
Супница	Gradovi: Bitola, Skopje, Ohrid, Strumica, Kumanovo, Prilep, Tetovo, Štip, Veles, Kruševo, Kičevo, Demir Kapija, Kočani, Gevgelija, Debar Glavni grad (Skopje): Katlanovo Sela: Rostuše, Janče, Konsko, Brajčino, Mavrovo, Kuklica Planine: Šar Planina, Baba, Jakupica, Osogovska planina, Plačkovica, Bistra, Galičica, Korab, Popova Šapka, Pelister, Stogovo, Vodno

	<p>Rijeke: Vardar, Treska, Crna Reka, Pčinja, Bregalnica, Crn Drim, Radika Jezer: Ohridsko, Prespansko, Dojransko, Bogovinsko, Tikveško, Gratče, Veleško, Berovsko, Debarsko Vodopadi: Kolečinski, Smolarski, Korabski, Beloviški, Duf Pećina: Vrelo Nacionalni parkovi: Galičica, Pelister, Mavrovo (safari park Bunec) Flora i fauna: makedonski bor Klima: vruća ljeta i hladne zime Geografsko-demografski podaci: položaj Makedonije, naseljenost i nacionalnosti</p>
<i>Добре дојдовте</i>	<p>Gradovi: Ohrid, Bitola, Veles, Štip, Kruševo, Kratovo, Skopje, Tetovo, Prilep, Kičevo, Kriva Palanka, Berovo, Strumica, Dojran, Gevgelija, Struga Glavni grad: Skopje Sela: Galičnik, Mavrovo Planine: Vodno, Matka, Bistra, Pelister, Šar Planina, Popova Šapka, Baba, Pelister, Korab Rijeke: Radika, Vardar, Crni Drim Jezer: Mavrovsko (umjetno jezero), Ohridsko (blaga klima, najdublje jezero na balkanskom poluotoku, 18 vrsta ribe – Plašica) Nacionalni park: Mavrovo, planina Galičica, , Pelister Flora i fauna: molika – bor</p>
<i>Почетен курс</i>	<p>Gradovi: Skopje, Ohrid, Struga, Prilep, Bitola, Kruševo Glavni grad (Skopje): Bulevar Jane Sandanski Sela: Leskoec, Nerezi Planina: Vodno Rijeke: Vardar, Biljanini izvori, Bregalnica, Treska, Pčinja Jezer: Ohridsko, Prespansko, Dorjansko</p>

Iz Tablice 1 vidljivo je da su geografski elementi prisutni u sva tri udžbenika. U udžbenicima *Суница* i *Добре дојдовте* prikazano je petnaestak makedonskih gradova, dok je u udžbeniku *Почетен курс* prostor posvećen toj temi puno manji. U prva dva udžbenika zastupljeni su brojni i raznoliki geografski pojmovi poput rijeka, jezera, planina, nacionalnih parkova i sela. S druge strane, treći je udžbenik siromašan takvim gradivom – u njemu je navedeno svega nekoliko makedonskih gradova, jezera, planina, četvrti i rijeka. U udžbeniku *Суница* geografski pojmovi su u najvećoj mjeri zastupljeni u tekstu o Republici Makedoniji. U njemu pronalazimo opise planina, rijeka, jezera, nacionalnih parkova i slično. U istom udžbeniku zastupljene su slike raznih geografskih lokacija. U udžbeniku *Добре дојдовте* geografski pojmovi većinom su prikazani u prilogima *Запознајте ја Македонија*: Skopje, Mavrovo, Bitola, planine Bistra, Šar Planina i Baba, Ohrid i Ohridsko jezero, Kruševo te Crni Drim. U udžbeniku *Почетен курс* geografski pojmovi spominju se samo u zadacima u sklopu lekcija.

Tablica 2. Obroci

Obroci	
<i>Суница</i>	Hrana: kaškaval, belo sirenje, đevrek, čorba, kadaif, slatko od smokvi, burek, simit pogača, pastrmalija, pindžur, šopska salata, taratur, tavče-gravče, turli-tava, alva, zimnica(kompoti, sokovi, marmelada, turšija, ajvar, lutenica, kiseli kupus), ohridska pastrva, riba krap (šaran) Piće: Skopsko pivo, kiselo mlijeko, T'ga za jug, mastika, boza Ugostiteljstvo: mlečen restoran, vinarija Popova Kula
<i>Добре дојдовте</i>	Hrana: selsko meso, ohridska pastrva, roštilj, pečena janjetina, šopska salata, taratur, drob sarma, širden, janjeća kapama, janjeće meso s jajima Omiljena jela ljeti: punjene tikvice, sarma s vinovom lozom, musaka s patlidžanima Omiljena jela zimi: sarma s kupusom, pača (hladetina), gravče-tavče, juhe, zelnik, tarana s paprikama Brza hrana: pljeskavice, kebab, pizza, hamburger Piće: Žolta Ugostiteljstvo: /
<i>Почетен курс</i>	Hrana: Čomlek, janija, grah s pastrmom, bakrdan Piće: / Ugostiteljstvo: /

U Tablici 2 uočavamo sličan odnos među uspoređenim udžbenicima. U prva dva udžbenika prikazana su razna jela i pića, dok se u trećem udžbeniku spominju samo četiri makedonska jela. U prva dva udžbenika nisu obrađena ista jela i pića, međutim uočljiva su preklapanja. U udžbenik *Суница* uključeni su recept za alvu i priča o zimnici, dok su ostala jela spomenuta u dijalogima i zadacima. Udžbenik *Добре дојдовте* sadržava tekst o makedonskoj kuhinji, a makedonska hrana spominje se i u dijalogima i zadacima. U udžbeniku *Почетен курс* opise četiriju makedonskih jela nalazimo u tekstu Mile Nedelkoskog, koji je adaptirani izvadak iz djela *Потковица на смртта и надежта*.

Tablica 3. Dom

Dom	
<i>Суница</i>	Traženje smještaja i iznajmljivanje; pojmovi 'garsonijera, dvosoban, trosoban, soba, centar grada, stanarina'; dijalozi o mjestu življenja
<i>Добре дојдовте</i>	Opis makedonske kuće
<i>Почетен курс</i>	Studentski dom Goče Delčev

Kada je riječ o temi doma, tj. mjesta življenja, iz Tablice 3 je vidljivo da su u analiziranim udžbenicima obrađene različite teme. U udžbeniku *Суница* obrađene su opće teme poput traženja smještaja i njegova opisa. U udžbeniku *Добре дојдовте* zastupljen je tekst posvećen opisu tradicionalne makedonske kuće (materijal, izgled, usporedba s mediteranskom kućom), uz koji su priloženi slikovni prikazi kuća, te popis gradova u kojima se nalaze. U udžbeniku *Почетен курс* ova se tema ne obrađuje posebno, samo je u jednom od zadataka spomenut studentski dom Goce Delčev u Skopju.

Tablica 4. Prijevoz

Prijevoz	
<i>Суница</i>	Autobus, taksi, bicikl, automobil, vlak, minibus
<i>Добре дојдовте</i>	Automobil, autobus, vlak, bicikl, avion
<i>Почетен курс</i>	Autobus

Što se tiče prijevoza, u sva tri udžbenika spominju se prijevozna sredstva, no samo u udžbeniku *Суница* nalazimo kratak tekst o mogućnostima prijevoza u Skopju.

Tablica 5. Trgovina i zanati

Trgovina i zanati	
<i>Суница</i>	<p>Trgovina: /</p> <p>Tržnica: cvijeće, alat, rezervni dijelovi, odjeća, kozmetika, igračke, pribor za pripremu jela</p> <p>Makedonske firme: Evropa, Vitaminka, Pivara Skopje, Alkaloid, Bimilk, Makpetrol, Zlatara Rubin, Tikveš, Astibo, Maktel</p> <p>Zanati: kovači, lončarstvo, kalajdžija, krznarije, bozadžije, halvadžije, izrada nakita od srebra ili ohridskog bisera, lončarstva i kopaničarski zanat (osoba koja se bavi rezbarenjem drva)</p> <p>Radno vrijeme u Makedoniji</p>
<i>Добре дојдовте</i>	<p>Trgovina: /</p> <p>Zanati: vuneni tepisi iz Kruševa, jambolija, (zanati su danas manje prisutni) na skopskoj tržnici možemo pronaći zanate poput: filigrana, lončarstva, kazandžije, bačvari</p> <p>Na planini Bistri bavilo se stočarstvom i ćilimarstvom (nakon Drugog svjetskog rata ljudi su se raselili)</p> <p>Filigranstvo u Kruševu</p>
<i>Почетен курс</i>	Trgovina: Skopjanka (trgovački centar)

Tema trgovine i zanata zastupljena je u većoj ili manjoj mjeri u sva tri udžbenika (Tablica 5). U udžbeniku *Суница* obrađen je najveći broj trgovina, poduzeća, zanata ili tvornica u Makedoniji. Osim toga, udžbenik sadržava tekst o tome što se sve može kupiti na tržnici te uključuje slike koje prikazuju logo makedonskih firmi. U prvom udžbeniku zastupljen je tekst o raznim zanatima koji su zastupljeni u Makedoniji. U ovom je udžbeniku također prikazano radno vrijeme u Makedoniji, uz napomenu da ono nije isto za muškarce i žene. U druga dva udžbenika trgovina je slabije zastupljena, no mogu se pronaći poneki primjeri u dijalozima i zadacima. U drugom udžbeniku zanati su također prezentirani u zasebnom tekstu, uz napomenu da se s vremenom sve više gube.

Tablica 6. Svakodnevni život

Svakodnevni život	
<i>Суница</i>	<ul style="list-style-type: none"> - pozivni broj, valuta (MKD – makedonski denar) - pisanje maila - rodbinski odnosi <p>Slobodno vrijeme: muškarci odvoje 5 sati i 46 minuta dok žene odvoje 4 sata i 46 minuta na slobodne aktivnosti, žene na kućanske poslove potroše 4 sata a muškarci 1 sat i 17m minuta dnevno.</p> <p>Makedonci između 19 i 39 godina koriste vikend za zabavu i rekreativne ciljeve a oni od 47 do 72 godine nemaju tu naviku.</p> <p>Što Makedonci ne vole u slobodno vrijeme: putovati, ići na edukaciju, volontirati</p> <p>Što Makedonci vole u slobodno vrijeme: baviti se sportom, ići na kulturno-umjetničke manifestacije, čitati, družiti se s prijateljima, koristiti računalo.</p> <p>Makedonke od 18 do 32 godine se sve više zanimaju za vezanje, pletenje i šivanje u slobodno vrijeme.</p>
<i>Добре дојдовте</i>	/
<i>Почетен курс</i>	/

Iz Tablice 6 vidljivo je da su teme vezane uz svakodnevni život i slobodno vrijeme Makedonaca detaljnije obrađene samo u udžbeniku *Суница*. U njemu je zastupljen tekst o tome što muškarci i žene rade u svoje slobodno vrijeme i koliko vremena troše na te aktivnosti.

Tablica 7. Turizam

Turizam	
<i>Суница</i>	Kokino (arheološko nalazište), Utvrda Kale, Stara čaršija, Kanjon Matka, Manastir Sv. Andrej, Vardarska šetnjica, Katlanovska banja, Kameni most, Ploštadot,

	Univerzalna sala, Arena Boris Trajkovski, Manastir Sv. Jovan Bigorski, Manastir Sv. Naum, Tvrđava Hisar, antički grad Bargala
<i>Добре дојдовте</i>	Kameni most, Heraclea Lyncestis, Crkva Sv. Spas, tvrđava Kale, Kuršumli An, Mustafa pašina džamija, Matka i manastir Sv. Andrea, Sv. Pantelejmon, rimski akvadukt, antički grad Skupi, muzej suvremene umjetnosti, etnografski muzej Sv. Sofija Ohrid, Crkva Sv. Ivana Kanea Ohrid, Samuilova tvrđava Ohrid
<i>Почетен курс</i>	/

Prikazi kulturnih i turističkih znamenitosti zastupljeni su u udžbenicima *Суница* i *Добре дојдовте*. Prvi udžbenik nudi prikaz većeg broja znamenitosti u usporedbi s drugim udžbenikom. U udžbeniku *Суница* nalazimo njihove slike te tekst u kojem je opisan plan putovanja po Makedoniji. Znamenitosti se spominju i u dijalozima i zadacima. U udžbeniku *Добре дојдовте* znamenitosti se spominju u tekstovima o Makedoniji i zadacima.

Tablica 8. Aktualnosti

Aktualnosti	
<i>Суница</i>	Državni praznici: Dan nezavisnosti Republike Makedonije, Dan Republike, Dan narodnog ustanka Vjerski praznici: Božić, Uskrs i Bajram Vjerske slave i imendani Manifestacije i događanja: Ajvarijada u Kičevu, Tikveški razgovori, galička svadba, Ohridsko ljeto, Ohridski maraton, Struške večeri poezije, filmski festival Braća Manaki u Bitoli, Vevčanski vasiličarski karneval, pitijada u Velesu i Štipu, Pivofest u Skopju i Prilepu, jedriličarska regata u Strugi, Motocross grand prix Makedonija, Svibanjske operne večeri, Skopsko ljeto, Skopski jazz festival, Bijela noć, Skopski film festival, Pivolend i Vinoskop, Baskerfest
<i>Добре дојдовте</i>	Manifestacije: Galička svadba, Šarplaninski kup, Balkanski folklorni festival, Ohridsko ljeto (koncerti i kazališne predstave, seminar makedonskog jezika, maraton plivanja), Struški festival poezije
<i>Почетен курс</i>	Vjerski praznici: Uskrs Manifestacije i događanja: Seminar makedonskog jezika u Ohridu

Sadržaji iz domene aktualnosti (praznici, proslave, manifestacije, događanja) zastupljeni su u sva tri udžbenika – najviše u udžbeniku *Суница*, a najmanje u udžbeniku *Почетен курс*. U prvom udžbeniku opisan je velik broj festivala i manifestacija te nekoliko praznika. U drugom udžbeniku nalazimo tekstove o galičkoj svadbi i Ohridu. Ostale manifestacije i događaji prikazani

su u dijalozima i zadacima. U udžbeniku *Почетен курс* spomenuta su dva događaja u sklopu zadataka.

Tablica 9. Poučavanje

Poučavanje	
<i>Суница</i>	/
<i>Добре дојдете</i>	Fakultet sv. Kiril i Metoda, Filozofski fakultet u Skopju, seminar makedonskog jezika
<i>Почетен курс</i>	Filozofski fakultet, Ekonomski fakultet, Seminar makedonskog jezika u Ohridu

O temi poučavanja nema mnogo spomena u analiziranim udžbenicima, osim što se u udžbenicima *Добре дојдете* i *Почетен курс* spominju fakulteti i seminari makedonskog jezika navedeni u Tablici 9, i to u sklopu dijaloga i zadataka.

Tablica 10. Vlast i politika

Vlast i politika	
<i>Суница</i>	/
<i>Добре дојдете</i>	/
<i>Почетен курс</i>	/

Kao što se može vidjeti iz Tablice 10, u udžbenicima nisu zastupljene teme vezane uz vlast i politiku.

Tablica 11. Umjetnost i mediji

Umjetnost i mediji	
<i>Суница</i>	Osobe: Toše Proeski, Blaže Koneski, Majka Tereza, Goran Pandev, Milčo Mančevski (Majki) Pjesme: <i>Oj Vardare makedonski, Skopje, Koce berberot, Staro kupuvam, Patuvanje, Novogodišna pesna</i> (tekst Srbo Ivanovski), <i>Dajte muzika</i>
<i>Добре дојдете</i>	Autori i djela: Milčo Mančevski – režiser Pred doždot – film Braća Manaki – prvi filmski materijali na Balkanu Internacionalni festival filmska kamera

	<p>Galičke narodne nošnje, oro i pjesme s bogatim humorom Blaže Koneski – autor gramatike makedonskog jezika Pjesma <i>Teškoto</i> Kočo Racin – zbirka pjesama <i>Beli murgi</i>, pjesma <i>Denovi</i> Braća Miladinovi – pjesma <i>T'ga za jug</i> Konstantina Miladinova Pjesme <i>Bitola moj roden kraj</i>, <i>Biljana platno beleše</i></p>
Почетен курс	<p>Autori i djela: Petre Andreevski: <i>Pirej</i>; Jovan Strezovski: <i>Poraka od Venera</i>; Živko Čingo: <i>Babadžan</i>; Ante Popovski; Mihail Rendžov; <i>Složna braća</i> (makedonska narodna priča); Mile Nedelkoski: <i>Potkovica na smrtta i nadežta</i> (adaptiran izvadak); Kočo Racin: <i>Denovi</i>; <i>Slavko Janevski – Bolen Pejo</i>; Blaže Koneski: <i>Belasica</i>, <i>Sterna</i>, <i>Bolen dojčin</i>; Aco Šopov: <i>Molitva za eden običen no ušte nepronađen zbor</i>; Gane Todorovski: <i>Gorda pesna</i>; Mateja Matevski: <i>Dzvona</i>; Ante Popovski: <i>Epitaf</i>, <i>Kniga vrzana so sindžiri</i>; Jovan Koteski: <i>Ana</i>, <i>Ljubov i smrt</i>; Mihail Rendžov: <i>Strav</i>, <i>Vleguvanje vo Erusalim</i>; Radovan Pavlovski: <i>Poraka</i>; Eftim Kletnikov: <i>De profundis</i>; Sande Stojčevski: <i>Polnočna</i>; Katica Čulavkova: <i>Gluvarka</i>; Jordan Danilovski: <i>Mrači</i>; Slave Đorgo Dimoski: <i>Pristap</i>; Ivan Točko: <i>Bojana</i>; Živko Čingo: <i>Prden</i>; Vase Mančev: <i>Dar</i>; Ermis Lafazanovski: <i>Bavča</i>; Vasil Iljoski: <i>Begalka</i>; Goran Stefanovski: <i>Divo meso</i>; Dimitar Mitrev: <i>Miladinovci vo slovenskite literaturi</i>; Dimitar Solev: <i>Quo vadis scriptor</i>; Ljubiša Georgievski: <i>Genezata na makedonskiot film</i></p>

Iz Tablice 11 vidljivo je da su sadržaji iz domene umjetnosti i medija najzastupljeniji u udžbeniku *Почетен курс*, i to u formi priloga koji uključuju pjesme, dijelove romana i priče poznatih makedonskih autora. U udžbeniku *Добре дојдовте* spominju se makedonski redatelji, pjevači, pisci i njihova djela. Rad braće Manaki prikazan je u tekstu o gradu Bitoli, a u udžbenik je uključeno nekoliko pjesama. Najmanje sadržaja iz ove domene zastupljeno je u udžbeniku *Суница*, u kojem se u okviru tekstova spominju neke poznate osobe poput makedonskih redatelja i pjevača te naslovi njihovih djela.

Таблица 12. Povijest

Povijest	
<i>Суница</i>	Arheološka nalazišta
<i>Добре дојдовте</i>	<p>Sv. Naum i Sv. Kliment 518. – potres u Skopju Turska vlast 1555. – potres u Skopju 20. st. – Skopje je pod bugarskom i srpskom vlašću 1944. – oslobođenje Skopja od bugarske i njemačke vlasti Kruševska republika, Kruševo kao centar Ilindenskog ustanka. Kruševski manifest</p>

	Nikola Karev Dimitar Miladinov – prosvjetitelj i književnik
<i>Почетен курс</i>	Blaže Koneski – povijest makedonskog jezika Dimitar Dimeski – Goce Delčev Aleksandar Stojmilov – Turističke vrijednosti Republike Makedonije

Iz Tablice 12 vidljivo je da su u udžbenicima obrađene pojedine teme iz makedonske povijesti. U udžbeniku *Суница* u jednom su dijalogu spomenuta arheološka nalazišta u Makedoniji. U udžbeniku *Добре дојдовте* spomenuti su neki značajni povijesni događaji u tekstu o Skopju i Ohridu. U udžbeniku *Почетен курс* priložen je tekst Blaže Koneskog o povijesti makedonskog jezika, nakon njega slijedi tekst o Goci Delčevu te na kraju imamo tekst o turističkim vrijednostima Republike Makedonije.

Tablica 13. Jezik

Jezik	
<i>Суница</i>	/
<i>Добре дојдовте</i>	Južnoslavenski jezik, 2,9 milijuna govornika, nacionalna pripadnost govornika makedonskog jezika u Makedoniji.
<i>Почетен курс</i>	Tekst Blaže Koneskog o povijesti makedonskog jezika

Iz Tablice 13 proizlazi da je u analiziranim udžbenicima tema jezika zastupljena tek mjestimično. U udžbeniku *Добре дојдовте* navedeni su podaci o broju govornika makedonskog jezika i njihovoj nacionalnoj pripadnosti. Ta je tema obrađena u sklopu priloga *Запознајте ја Македонија*. U udžbeniku *Почетен курс* priložen je tekst Blaže Koneskog o povijesti makedonskog jezika, području na kojem se govori te njegovim govornicima.

Tablica 14. Mentalitet i predrasude

Mentalitet i predrasude	
<i>Суница</i>	Cjenkanje na tržnici Обичаји: koledanje, običaji na Badnjak, Makedonska svadba, običaji darivanja, proslave rođendana Narodne izreke

<i>Добре дојдовте</i>	Обичаји: Galička svadba
<i>Почетен курс</i>	/

Najviše sadržaja iz ove domene zastupljeno je u udžbeniku *Суница*, a riječ je o prikazima božićnih običaja u dijalogu te makedonskih svadbenih običaja, cjenkanja i običaja darivanja opisanih u tekstovima. Udžbenik *Добре дојдовте* uključuje dijalog u kojem je opisana Galička svadba.

U ovu kategoriju mogle bi se ubrojiti i makedonske narodne izreke, koje su u udžbeniku *Суница* predstavljene na kraju svake lekcije, a ponekad i u sklopu tekstova i dijaloga – primjerice: *Со здравје да си го носиш честито; Побргу да си ги искинеш новите чевли, па поубави да си купиш; Среќни се оние што имаат во изобилство од работите што не се купуваат со пари; Полна торба, празен џеп; Колку ќе платиш, толку ќе носиш; Колку пари, толку музика; Поевтиното се плаќа двапати; Не оди гладен на пазар; Работата човека го краси, мрзата го гнаси; Најдобро е кога и за платата и за одморот важи договорот: Според сработеното; Колку пари – толку работа / колку работа – толку пари; Џабе работи, џабе не седи!; Бара работа моли Бога да не најде; Колку ќе сработиш, толку ќе одмориш; Не кажувај ми колку знаеш, кажи ми колку си патувал!; Секоје патување е како да држиш дел од светот на дланка.; Не сакам патувања од типот: дојдов, видов, си отидов; Не завидувајте им на оние што слават секој ден!; Ако ме почитуваш – дојди ми со повод, ако ме сакаш – доаѓај ми секој ден!; Празниците не се датуми, туку состојба на умот и на душата.; Слободното време е доблест на умните.; Слободното време е бесценето, тоа не се продава и не се купува.; Секаде дојди, дома дојди!*

6.3. Elementi minimalističke i maksimalističke kulture

U ovom poglavlju kulturne elemente iz analiziranih udžbenika makedonskog jezika pobrojali smo i razvrstali na minimalističke i maksimalističke prema Galissonovim (1988) kriterijima. Prema autoru minimalistička kultura vezana je uz svakodnevni život, dok je maksimalistička kultura vezana uz književnost, umjetnost to jest kulturu koja se može steći tokom obrazovanja. U Tablici 15 usporedno su popisani elementi minimalističke i maksimalističke kulture u udžbenicima *Суница*, *Добре дојдовте* i *Почетен курс*. U tablici se nalaze pobrojani kulturni elementi iz udžbenika prikazani u prethodnih 14 tablica. Primjerice, u udžbeniku *Суница* u kategoriji *Geografija* zabilježili smo 65 elemenata (gradove, sela, planine, rijeke, jezera, vodopade, pećine, nacionalne parkove, floru i faunu, klimu te geografsko-demografske podatke). Po tom smo principu pobrojali elemente u svih 14 kategorija u tri analizirana udžbenika.

Tablica 15. Elementi minimalističke i maksimalističke kulture u udžbenicima.

		<i>Суница</i>	<i>Добре дојдовте</i>	<i>Почетен курс</i>
Maksimalistička kultura	Geografija	65	37	18
	Prijevoz	6	5	1
	Turizam	16	15	0
	Poučavanje	0	3	3
	Vlast i politika	0	0	0
	Umjetnost i mediji	13	16	64
	Povijest	1	11	6
	Jezik	0	2	1
Ukupno:		98	89	92
Minimalistička kultura	Obroci	31	24	4
	Dom	9	1	1
	Trgovina i zanati	27	9	1
	Svakodnevni život	18	0	0
	Aktualnosti	28	5	2
	Mentalitet i predrasude	7	1	0
Ukupno:		119	43	8

Iz Tablice 15 vidljivo je da elementi maksimalističke kulture u omjeru na elemente minimalističke kulture prevladavaju jedino u udžbeniku *Суница*. U ostala dva udžbenika znatno je veći udio elemenata maksimalističke kulture. Kada je riječ o elementima maksimalističke kulture, najzastupljeniji su sadržaji iz kategorije *Geografija* u udžbenicima *Суница* i *Добре дојдовте*,

dok su u udžbeniku *Почетен курс* najzastupljeniji sadržaji iz kategorije *Umjetnost i mediji*. U prva dva udžbenika tema geografije visoko je zastupljena jer se na samom početku udžbenika javljaju tekstovi posvećeni upoznavanju Makedonije. To nije slučaj u trećem udžbeniku, u kojem se geografski pojmovi većinom pojavljuju u zadacima. U njemu su, od elemenata maksimalističke kulture, najzastupljenije teme iz domene umjetnosti i medija zahvaljujući priložima na kraju udžbenika koji se sastoje od raznih tekstova, prvenstveno isječaka iz raznih makedonskih književnih djela.

Kada je riječ o minimalističkoj kulturi, iz Tablice 15 proizlazi zaključak da su teme iz domene *Obroci* najzastupljenije u sva tri udžbenika. Pritom udžbenik *Почетен курс* odskoče od ostala dva udžbenika po slaboj zastupljenosti minimalističkih kulturnih elemenata. U udžbeniku *Суница* najviše je kulturnih elemenata vezanih uz makedonsku hranu i piće, a pojavljuju se u udžbeničkim tekstovima i dijalozima. Udžbenik *Добре дојдовте* također sadržava takve kulturne elemente u tekstu o makedonskoj kuhinji te u nekim zadacima. Druga tema po zastupljenosti iz kategorije minimalističke kulture pripada domeni *Trgovina i zanati*. Ona je najzastupljenija u udžbeniku *Суница*, nakon njega slijedi udžbenik *Добре дојдовте*, dok udžbenik *Почетен курс* nudi svega jedan podatak iz te domene.

Iz Tablice 15 vidljivo je da udžbenik *Суница* ima najviše kulturnih elemenata. Smatramo da iza toga stoji više mogućih razloga. Prvi razlog činjenica je da je navedeni udžbenik namijenjen naprednim korisnicima, stoga može uključivati složenije i brojnije kulturne elemente od ostala dva početnička udžbenika. Nadalje, udžbenik *Почетен курс* prvenstveno je usmjeren na usvajanje gramatike i leksika, dok su kulturni elementi u njemu obrađeni usputno. „Srednji put” predstavlja udžbenik *Добре дојдовте*, u kojem se kulturni elementi iznose na kraju svake lekcije. Taj je udžbenik namijenjen početnicima, pa su iz toga razloga u njemu obrađene najosnovnije informacije vezane za makedonsku kulturu. Treba uzeti u obzir i činjenicu da je udžbenik *Суница* recentniji od ostala dva udžbenika. On je objavljen 2012. godine, dok je udžbenik *Добре дојдовте* izdan 1999. godine, a udžbenik *Почетен курс* 1995. godine. Pretpostavljamo da su danas autori udžbenika puno osvješteniji o važnosti uključivanja kulturnih elemenata u udžbenike i nastavu. Usporedbom udžbenika također smo uočili da je svaki autor drugačije pristupao njegovoj izradi u smislu prezentacije gradiva. Udžbenik *Суница* na tom je planu najzanimljiviji jer ima glavni lik

stranca koji je došao u Makedoniju učiti makedonski jezik te su svi sadržaji eksplicitno obrađeni iz perspektive bliske korisnicima udžbenika.

7. Osvrt na rezultate

U ovome radu pošli smo od hipoteze prema kojoj udžbenici stranih jezika sadržavaju kulturne elemente. Analiza udžbenika pokazala je da su kulturni sadržaji, u većoj ili manjoj mjeri, zastupljeni u sva tri udžbenika. Pritom je u svakom udžbeniku zastupljen različit sadržaj, uz veća ili manja preklapanja. Među udžbenicima *Суница* i *Добре дојдовте* uočljive su mnoge sličnosti. Na primjer, kada je riječ o temama iz domene *Geografija*, u oba su udžbenika obrađeni gotovo isti gradovi, planine, rijeke i nacionalni parkovi. Slično je i s temama iz drugih domena. S druge strane, u udžbeniku *Почетен курс* obrađeni su drugačiji kulturni elementi, i to prvenstveno u okviru priloga s tekstovima makedonskih književnika.

Osim toga, provjerili smo hipotezu o zastupljenosti elemenata minimalističke i maksimalističke kulture u analiziranim udžbenicima. Navedena hipoteza utemeljena je na Galissonovoj (1998) podjeli kulture na minimalističku, koja je vezana za svakodnevni život, te na maksimalističku, koja se stječe u sklopu obrazovanja. Analiza udžbenika pokazala je da su u udžbenicima prisutni elementi i minimalističke i maksimalističke kulture, ali u različitim omjerima.

Na koncu možemo vrednovati udžbenike prema prethodno spomenutim Andračinim kriterijima: (1) obuhvaća li udžbenik teme i situacije iz različitih društveno-kulturnih sredina; (2) jesu li makrosadržaji i mikrosadržaji zastupljeni uravnoteženo; (3) jesu li prikazi pozitivnih i negativnih aspekata kulture zastupljeni uravnoteženo; (4) jesu li kulturni sadržaji prikazani realistično ili pak sadrže kulturne stereotipe, predrasude i iskrivljene prikaze kultura; (5) jesu li sadržaji suvremeni i točni te prikazuju li podatke u okviru vremenskog i društvenog konteksta u kojemu su nastali. Kada je riječ o prvom kriteriju, utvrdili smo da udžbenici obuhvaćaju teme i situacije iz različitih društveno-kulturnih sredina, iako u sva tri udžbenika ima prostora za dodatne primjere iz te domene. Što se tiče drugog kriterija, iz Tablice 15 vidljivo je da su elementi makrokulture i mikrokulture podjednako zastupljeni u udžbenicima *Суница* i *Добре дојдовте*. Kada je riječ o sljedeća dva kriterija, u udžbenicima su većinom prikazani pozitivni aspekti kulture,

i to na realističan način. Prema našoj procjeni sadržaj udžbenika *Сунуца* je najsuvremeniji, što je očekivano jer je recentniji od ostala dva udžbenika. Njih bi pak trebalo osuvremeniti na planu prikaza pojedinih kulturnih elemenata te ažurirati podatke koji su se u međuvremenu promijenili.

8. Zaključak

U radu je provedena analiza kulturnih elemenata u udžbenicima makedonskog jezika. Analizu smo proveli na tri udžbenika makedonskog jezika: *Суница учебник по македонски јазик за странци – средно рамниште*, *Добре дојдете на македонски јазик* i *Почетен курс по македонски јазик*. U teorijskom dijelu rada prikazali smo odnos jezika i kulture, objasnili njihovu povezanost te utvrdili razliku između minimalističke i maksimalističke kulture. U sklopu analize udžbenika prikazali smo kulturne elemente iz triju udžbenika makedonskog jezika tako što smo ih razvrstali u 14 kategorija prema podjeli aspekata kulture u udžbenicima stranih jezika autorice Van der Sanden Piva (2001): geografija, obroci, dom, prijevoz, trgovine, svakodnevni život, turizam, aktualnosti, poučavanje, vlast i politika, umjetnost i mediji, povijest, jezik, mentalitet i predrasude. Nakon prikaza elemenata kulture u udžbenicima makedonskog jezika, razvrstali smo ih u kategorije minimalističke i maksimalističke kulture prema Galissonu (1988). Analiza je pokazala da su u udžbenicima zastupljeni elementi obje vrste kulture – u različitim omjerima. Smatramo da one čine nedjeljivu cjelinu pri učenju stranog jezika. Naravno, u nastavi stranog jezika važnu ulogu ima i nastavnik, koji je posrednik između njihove matične kulture te kulture izvornih govornika jezika koji uče.

Usporedbom udžbenika utvrdili smo da udžbenik *Суница* sadržava najviše kulturnih elemenata u obje kategorije, što je njegova velika prednost u odnosu na ostala dva udžbenika. Gradivo je u njemu prikazano iz perspektive lika stranca koji uči makedonski jezik, što korisnicima omogućava lakše razumijevanje kulturnih specifičnosti. Ovaj udžbenik uključuje više minimalističkih kulturnih elemenata, koji su bliži mladima te sadržava više interaktivnih sadržaja. Iz navedenih razloga smatramo da je primjereniji i prilagođeniji za učenje stranog jezika od ostala dva udžbenika, koji su objavljeni više od desetljeća prije *Сунице* te su namijenjeni početnicima. Na koncu možemo zaključiti da svaki udžbenik ima svoje prednosti i nedostatke, no veću zastupljenost kulturnih elemenata svakako smatramo važnim kriterijem pri izboru nastavnih materijala za učenje stranog jezika.

9. Literatura

(Ajđinska Papazovska 1999) Ајдинска Папазовска, Виолета. 1999. *Добре дојдовте на македонски јазик: учебник и радна биљежница*. Скопје: Работнички универзитет Кочо Рацин.

(Aleksova 2012) Алексова, Гордана. 2012. *Суница, учебник по македонски јазик за странци – средно рамниште*. Скопје: Универзитет Св. Кирил и Методиј - Скопје Филолошки факултет Блаже Конески

Andraka, Marija. 2019. *O razvoju međukulturne kompetencije u nastavi stranoga jezika*. U *Izazovi učenja stranoga jezika u osnovnoj školi*. Yvonne Vrhovac i suradnice (ur). Zagreb: Ljevak. 292–302.

(Bicevska 1995) Бицеска, Кита. 1995. *Почетен курс по македонски јазик за странци*. Скопје: Универзитет Св. Кирил и Методиј Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура

Bugariski, Ranko. 2005. *Jezik i kultura*. Beograd: Biblioteka XX vek.

Bugariski, Ranko. 2003. *Uvod u opštu lingvistiku*. Beograd: Biblioteka XX vek.

Cuq, Jean-Pierre. 2003. *Dictionnaire de didactique du français*. Paris: CLE international.

'Kultura' <https://proleksis.lzmk.hr/33149/> (22.8.2022.)

Đuričić, Milica; Georgijev, Ivana. 2013. *Interkulturalna kompetencija u nastavi španskog kao izbornog jezika: elementi hispanске kulture u udžbenicima Prisma od nivoa A1 do B1*.

Komunikacija i kultura online. Godina IV. broj 4. 65-78

https://www.academia.edu/36227840/Interkulturalna_kompetencija_u_nastavi_%C5%A1panskog_kao_izbornog_jezika_elementi_hispanске_kulture_u_ud%C5%BEbenicima_Prisma_od_nivoa_A1_do_B1 (17.7.2022.)

Galisson, Robert. 1988. *Cultures et lexicultures. Pour une approche dictionnaire de la culture partagée*. Annexes des Cahiers de linguistique hispanique médiévale, volume 7. Hommage à Bernard Pottier. 325-341 https://www.persee.fr/docAsPDF/cehm_0180-9997_1988_sup_7_1_2133.pdf (5.5.2022.)

- Gillert, Arne. i sur. 2005. *T-Kit Interkulturalno učenje*. Beograd: Grupa «Hajde da...»
https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47261275/tkit4_serbian.pdf/7ca8f534-8044-41ce-b830-6c5b30ba53e4 (18.7.2022.)
- Hrvatski jezični portal <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (2.6.2022.)
- Kramsch, Claire. 1998. *Language and Culture*. Oxford : Oxford University Press.
https://books.google.hr/books?id=XRPiONIC2PMC&pg=PR3&hl=hr&source=gbs_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false (5.5.2022.)
- Janković, Nataša; Tomović, Nenad; Gledić, Bojana. 2017. *Nacionalna kultura u udžbenicima engleskog jezika*. Komunikacija i kultura online. Godina VIII, broj 8. 32-47
<https://www.komunikacijaikultura.org/index.php/kk/article/view/291/230> (25.11.2021.)
- Mikolić, Vesna. 2011. *Interkulturalno učenje jezika kao stranoga/drugoga*. Kroatologija 2, br. 1. 123-133. <https://hrcak.srce.hr/file/112138> (15.4.2022.)
- Novak Milić, Jasna. 2006. *Međukulturna kompetencija u nastavi stranoga i drugoga jezika*. Strani jezici 35. 3. 269-276
https://www.academia.edu/3789806/Me%C4%91ukulturna_kompetencija_u_nastavi_stranoga_i_drugoga_jezika (15.7.2022.)
- Prošev-Oliver, Borjana. 2019. Sociolingvistički aspekti Hrvatsko-makedonskog rječnika. U *Hrvatsko-makedonske književne, jezične i kulturne veze*. Goran Kalogjera, Vasil Tocinovski (ur). Rijeka : Filozofski fakultet Sveučilišta. 235-243
<http://izdavastvo.ffri.hr/wp-content/uploads/2019/05/E-book-HR-MK-zbornik-5.pdf>
- Skopinskaja, Liljana. 2003. *The Role of Culture in Foreign Language Teaching Materials: An Evaluation from an Intercultural Perspective*. U *Incorporating Intercultural Communicative Competence in Language Teacher Education*. L. Ildikó (ur). Strasbourg: Council of Europe Publishing. 39-68 http://archive.ecml.at/documents/pub123be2003_lazar.pdf (4.4.2022.)
- Vijeće Europe. 2005. *Zajednički europski referentni okvir za jezike: učenje, poučavanje, vrednovanje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Vrhovac, Yvonne. 1991. *Prožimanje kultura i učenje jezika*. U *Prožimanje kultura i jezik*. Marin Andrijašević i Yvonne Vrhovac (ur). Zagreb: Hrvatsko društvo za primjenjenu lingvistiku. 35-38

Vrhovac, Yvonne. 2019. *Poučavanje elemenata strane kulture*. U *Izazovi učenja stranoga jezika u osnovnoj školi*. Yvonne Vrhovac i suradnice (ur). Zagreb: Ljevak. 303-311

Van der Sanden Piva, Nathalie Sabine Léontine. 2001. *Un instrument pour inventorier les aspects culturels contenus dans des manuels d'enseignement de langues étrangères*. Nijmegen: Radboud Repository.

https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/19045/19045_instpoinl.pdf?sequence=1

(15.6.2021.)

10. Prilog

Tableau 3.5 La liste des sujets pour l'inventaire des aspects culturels dans les manuels

1. Le thème de la géographie Sujets: les cartes, la topographie, les paysages, les provinces et les régions, le relief, la capitale et la banlieue, les autres villes et villages, la démographie, les saisons (les climats, les températures).
2. Le thème des repas Sujets: le temps et l'heure des repas, les boissons et les nourritures, la préparation des boissons, la préparation des repas, les spécialités régionales et nationales, manger au restaurant, sortir dans un café, manger avec des amis, les occasions spéciales de repas et de boissons, le repas familial quotidien.
3. Le thème de l'habitat Sujets: l'aménagement de l'habitat, le jardin (et le balcon, et la terrasse), la taille de l'habitat, les pièces de la maison, de l'appartement, la location, la propriété privée.
4. Le thème des transports Sujets: les moyens de déplacement, la douane, le trafic automobile, les règles de circulation, divers (les vieilles voitures, l'immatriculation), les sociétés de transports.
5. Le thème des magasins Sujets: les marchés, les magasins, les supermarchés et les grands magasins, les heures d'ouverture des magasins, le mode de paiement, l'unité de poids et de mesure, les prix, divers (les publicités, les annonces, les brochures).
6. Le thème de la vie sociale Sujets: la population active, les conditions de travail, le syndicat et le patronat, les assurances, la famille, les sports, la poste (et le téléphone, et la banque), les soins, les loisirs, la retraite, le chômage, la pratique religieuse.
7. Le thème du tourisme Sujets: les auberges de jeunesse, le camping et le caravanning, les hôtels, les pensions, les gîtes, les monuments, les endroits touristiques autres que les monuments (les parcs, les squares, les places), les curiosités et les sites naturels, divers (les agences de voyage, les guides, les dépliants touristiques), les produits artisanaux autres que les aliments.
8. Le thème des actualités Sujets: les événements nationaux de portée internationale, les phénomènes frappants dans une société.
9. Le thème de l'enseignement Sujets: les types d'écoles et la structure du système éducatif, les programmes et les matières, le système des notes et des examens, les vacances, les diplômes, les organisations d'élèves, la discipline, les relations entre le personnel et les élèves, les relations entre les élèves.
10. Le thème du gouvernement et de sa forme politique Sujets: les partis politiques, les élections, l'Europe et le pays, le monde et le pays, l'armée, les tribunaux, la police.
11. Le thème des arts et des médias Sujets: les arts plastiques (oeuvres, noms célèbres), la musique (oeuvres, noms célèbres), les chansons (oeuvres, noms célèbres), la littérature et les bandes dessinées (oeuvres, noms célèbres), le cinéma et le théâtre (oeuvres, noms célèbres), la radio, télévision, la presse écrite, divers (le cirque, le folklore, les fêtes), les musées.
12. Le thème de l'histoire Sujets: les périodes importantes, les dates et les événements importants, les grands noms, l'histoire d'une ville, d'un pays.
13. Le thème de la langue Sujets: les pays où l'on parle la langue et les variations entre ces pays, les dialectes et les autres langues dans le pays, divers (l'histoire de la langue).
14. Le thème des mentalités et des préjugés Sujets: les comportements, les gestes, les différences régionales, les stéréotypes.

Izvor: https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/19045/19045_instpoinl.pdf?sequence=1